

Ereziile cu care s-a confruntat Biserica lui Hristos

Bogdan Mateciuc, www.odaiadesus.ro

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române și înțelegerii dată de Biserică, *erezia* sau *eresul* reprezintă o învățătură sau credință religioasă care ia naștere în sânul Bisericii, abătându-se de la învățătura consacrată și care este condamnată de Biserică. Prezentăm mai jos principalele eresuri cu care s-a confruntat Biserica lui Hristos de-a lungul timpului.

MONTANISMUL Mișcare cu caracter profetic și escatologic, apărută în Frigia (provincie în Asia Mică), către anul 156 d.H., sub conducerea lui Montanus, fost preot frigian convertit la creștinism, care susținea ca abia în acea perioadă istorică a început epoca Paracletului, activitatea propriu-zisă a Duhului Sfânt în Biserică. Mișcarea puna un mare accent pe revelații și profeții extatice. Fiecare creștin trebuia să-și exercite harismele și să părăsească orice preocupare lumească inutilă, practicând zilnic ascetismul, abstenența, postul și mărturisirea păcatelor. Montanismul propunea adeptilor săi martiriul, ca semn al sfârșitului, cerea separarea bisericii de lume, încuraja profețiile și preoția femeilor. Datorită nonconformismului și disciplinei sale riguroase, montanismul s-a organizat ca mișcare separată de Biserică, reușind să-l câștige în anul 207 pe Tertulian (150-255). Acesta a scris o serie de lucrări montaniste, în care critica serviciul militar, profesiunile publice, morala conjugală și disciplina penitențială practicate de Biserică. Mișcarea montanistă n-a fost acceptată de Biserică din cauza caracterului dubios al harismelor sale și a concepției care puna la îndoială mântuirea prin har și iertarea păcatelor după botez. După anul 500, mișcarea montanistă a dispărut. Unii comentatori au făcut paralele între montanism și [mișcărilor penticostale](#) și carismatice de azi.

DOCHETISMUL Erezie apărută în veacul al doilea, potrivit căreia Iisus Hristos nu s-ar fi întrupat cu adevărat, ci trupul Său văzut de oameni ar fi fost doar o părere, o iluzie. Susținătorii negau astfel umanitatea lui Hristos. Prima menționare a acestui curent apare într-o scrisoare a episcopului Serapion de Antiohia, în jurul anului 200. În timpul unei vizite pastorale, acesta a descoperit această idee în Evanghelia apocrifă după Petru, care se citea în acea biserică locală. Ulterior el a respins acea evanghelia ca fiind falsă, dar ideea prinsese deja niște adepți.

Implicațiile ideii sunt ample. Dacă Dumnezeu nu s-a întrupat cu adevărat, atunci patimile Sale și mântuirea omenirii sunt doar iluzii. De asemenea, Sfânta Împărtășanie se face cu simplă pâine și vin, nu cu Trupul și Sângele lui Hristos.

Erezia a fost combătută la primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325 și a dispărut în mare parte până la sfârșitul primului mileniu creștin.

ADOPTIANISMUL Mișcare anti-trinitară apărută la Roma, datorită lui Theodot (câtre anul 195 d.H.) care propovăduia că Iisus, născut dintr-o fecioară, a fost adoptat de Dumnezeu ca Fiu al Său la momentul botezului din râul Iordan. În felul acesta, Iisus ar fi fost ales de Dumnezeu ca Fiu datorită evlaviei sale față de voia lui Dumnezeu. În urma botezului, Iisus ar fi primit în trup Logosul divin. În același sens, Pavel de Samosata (260-272), episcop de Antiohia, susținea că Logosul, care sălășluise și în Moise și în alți proroci, a stat temporar și în Iisus (între botez și răstignire). Iisus se află într-o relație de iubire cu Dumnezeu, iar între Duhul Sfânt și Iisus a existat numai o unitate de voință, o unitate morală, nu o unitate de substanță.

Adopțianismul a fost declarat erezie la sfârșitul veacului al doilea și a fost condamnat la sinodul din Antiohia și la primul sinod ecumenic de la Niceea, când s-a formulat învățătura despre Sfânta Treime și despre egalitatea dintre Fiul și Tatăl.

MODALISMUL sau **SABELIANISMUL** Curent anti-trinitar apărut în Asia Mică și dezvoltat la Roma, unde este propagat de Praxeas, către anul 190 d.H., de Noetus și apoi de Sabelius (teolog și preot în veacul al treilea). Potrivit acestui curent, Dumnezeu s-a revelat succesiv în trei forme diferite: Tatăl (care a creat lumea materială și a dat legea mozaică), Fiul (care a mântuit lumea) și Duhul Sfânt. În acest fel, aceștia trei ar fi doar moduri de manifestare ale unui singur Dumnezeu.

DONATISMUL Mișcare apărută în biserica nord-africană în veacul al patrulea și al cincilea, în jurul disputei despre hirotonirea unor creștini care se lepădaseră de credință în timpul prigoanei împăratului Dioclețian. Donatiștii considerau că tainele administrate de un preot sau episcop compromis nu pot fi adevărate.

Guvernatorul roman al Africii de Nord fusese blând cu creștinii locali și se mulțumise doar să le confişte Scripturile, considerând aceasta ca pe un gest de renunțare la credința creștină. În anul 311, Caecilian este hirotonit de către un episcop care cedase în fața prigoanei. Un grup de oponenți a declarat drept nevalabilă hirotonirea lui Caecilian pe considerentul că sunt taine administrate de un episcop cu un trecut pătat. Aceștia spuneau că Biserica trebuie să fie o adunare de sfinți, nu de păcătoși.

Schisma s-a produs în momentul în care partea contestatară a fost condusă de creștinul berber Donatus, urmașul lui Marjorinus, contra-episcopul lui Caecilian. Ambele părți au apelat la arbitrajul împăratului Constantin cel Mare. Acesta nu numai că reunește două sinoade la Roma și Arles, în 313, care declară validă alegerea lui Caecilian, dar intervine direct în defavoarea donatiștilor. Donatus este înlăturat după ce donatiștii sunt declarați eretici, iar bisericile lor sunt închise de Constantin cel Mare. Mișcarea lor continuă să existe în zone izolate din Africa și dispare complet în momentul cuceririi arabe din veacurile șapte-opt.

MESALIANISMUL (Euhitismul) Primul nume provine din limba siriană, al doilea din greacă și înseamnă cei care se roagă (rugătorii). Toate aceste nume îi desemnează pe membrii unei secte mistice ascete, despre care Epifanius de Salamina spune că au apărut în Mesopotamia în jurul anului 350, sub conducerea lui Simon de Mesopotamia, de unde s-au răspândit în Siria, Armenia, Asia Mică și Tracia. Secta credea că harul și păcatul coexistă în suflet și după botez. Botezul nu are puterea să înlătore păcatul, care își menține influența, paralel cu energia nouă a harului, creștinul fiind obiectul unui dualism metafizic permanent. Unii părinți ai Bisericii au respins această concepție, afirmând prezența reală, exclusivă și definitivă a harului în suflet, de la botez. Păcatul originar este prin botez îndepărtat definitiv. Harul sălășluiește în inimă, centrul spiritual al omului, unde se manifestă în mod conștient prin practicarea virtuților, pe măsura dezvoltării spirituale.

Mesalienii voiau să se dedice cu totul rugăciunii și pentru acest motiv refuzau munca, trăind din cerșit. Membrii sectei renunțau la bunurile acestei lumi, neavând locuințe, dormeau în stradă, uneori bărbați și femei împreună. Mesalianismul a fost combătut pe la anul 390 și condamnat la 431 de Sinodul al 3-lea Ecumenic de la Efes. Totuși, a supraviețuit în tot cursul veacului al V-lea și chiar mai târziu (sunt menționați în documente până în veacul al VII-lea și se pare că chiar la momentul când scrie Fotius – mort în 890 – secta nu era complet stinsă), atât în provinciile orientale ale Imperiului Roman, cât și la nestorienii regatului sasanid. Mesalienii aveau ca punct de plecare un fapt al experienței personale: chiar și după botez, omul constată în sine prezența înclinărilor rele care-l împing la păcat, de unde trag concluzia că botezul nu este perfect, nu ajută la nimic, nu are ca efect decât ștergerea păcatelor trecute. Nefăcând distincția între păcatul originar și concupiscentă, mesalienii credeau că sufletul ar fi posedat de un demon încă de la păcatul lui Adam. Pentru a-l elimina din corp, pentru a triumfa asupra patimilor și a atinge fericita *apathia* (stare în care sufletul încearcă senzația unirii sale cu Hristos, așa cum femeia o

încearcă în îmbrățișările soțului ei), trebuie să se recurgă la un ascetism riguros și mai ales la rugăciune, aceea rugăciune neîntreruptă pe care o recomandă apostolul Pavel în 1 Tesaloniceni 5:17.

THEOPASCHISMUL Controversă apărută la Constantinopol sub patriarhul Macedonius (495-511), fiind provocată de includerea în textul Trisaghionului a adausului „care s-a răstignit pentru noi”, de către patriarhul monofizit Petru de Antiohia. Unii din biserica asiriană au obiectat că Dumnezeu nu poate suferi. Chiril al Alexandriei a susținut că expresia „Dumnezeu a suferit în trup” consună cu hristologia ortodoxă, deoarece Fiul a luat asupra sa natura umană așa cum a fost lăsată de Adam. Moartea Fiului lui Dumnezeu este semnul naturii umane cu care s-a îmbrăcat El. În 534, papa Leon al XII-lea acceptă formula, la început suspectă: „Unus de Trinitate passus est carne” („Unul din Treime a suferit în trup”).

AFTARODOCHETISMUL [gr. *aphthartos* = incoruptibil, nestricăcios; *dokesis* = asemănare]. Curent susținut de Iulian de Halicarnas (sec.6), potrivit căruia trupul lui Hristos născut din Maria a fost trupul Noului Adam, fără păcat, nestricăcios (*aphthartos*). Umanitatea lui Hristos este nu numai fără păcat, dar nici nu poartă urmările păcatului lui Adam, adică slăbiciunile și afecțele ei naturale. Severus de Antiohia îl acuză pe Iulian de Halicarnas și pe discipolii săi de dochetism. S-a pus problema dacă coruptibilitatea firii umane este naturală sau e o consecință a păcatului. Iulian de Halicarnas nega că omul e coruptibil din fire, deci natura lui Hristos este incoruptibilă.

Împotriva acestei doctrine, Ioan Damaschin arată că în Hristos nu se poate nega realitatea umană a suferinței. El a fost liber de păcat, dar și-a însușit în mod voluntar starea decăzută a omului, pentru a-l elibera definitiv. În discuțiile ulterioare, s-a precizat că păcatul este o boală, o stricăciune (*phthora*) care a afectat întreaga omenire. Nu numai greșeala și vina lui Adam se transmit, ci și consecințele lor. O consecință a separării între om și Dumnezeu, după păcatul lui Adam, este moartea care se moștenește din generație în generație. Fiecare om are o natură coruptă, prin moștenirea greșelii lui Adam, dar e responsabil de libertatea sa. După păcat - adică starea de separare de Dumnezeu și de supunere sub consecințele ei - omul are un mod de existență (*tropos*) afectat de moarte, mod care e în opoziție cu natura și vocația sa (logos). În acest sens, jertfa nu este o justificare sau un schimb, ci o scoatere a firii noastre din starea de stricăciune și mortalitate.

ARIANISMUL Învățătura lui Arius (256-336), preot în Alexandria, care, invocând unele texte biblice, susținea că ființa lui Dumnezeu este unică și că Fiul nu are o natură identică cu Tatăl. În concepția lui, Fiul este prima creație a Tatălui, schimbabil, mărginit și chiar capabil de a păcătui. Scopul pentru care Dumnezeu a creat pe Fiul face parte din planul de creare a lumii, fiindcă Dumnezeu nu putea crea universul material decât cu ajutorul unei ființe intermediare. Dumnezeu nu se poate atinge el însuși de materie, căci s-ar întina. Arius mai susține că a fost o vreme când Dumnezeu nu a fost Tată, până la crearea Fiului, deci a fost singur. Arius îl făcea pe Fiul mai mic decât Tatăl și supus Tatălui. Separând firea Tatălui de cea a Fiului, Arius făcea o diferență între născut și creat, de unde și inferioritatea Fiului. Fiul e Dumnezeu, nu în mod adevărat, prin naștere, ci este ulterior creat, de aceea Fiul are un început. „A fost un timp când Fiul nu era”, adică Tatăl a existat înainte și fără Fiul. Fiul nu este de aceeași natură cu Tatăl, dar se deosebește de celelalte creaturi terestre. El e cea dintâi dintre creații, înțelepciunea creată sau chipul lui Dumnezeu, instrumentul prin care Tatăl a creat celelalte fapte.

Deși a fost apărat de Eusebiu, episcop de Nicomidia, Arius a fost criticat de episcopii Alexandru și Atanasie din Alexandria. Sinodul I Ecumenic (Niceea, 325) formulează răspunsul împotriva tezei ariene sub diverse expresii: „care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii”, „născut, iar nu făcut”, „cel de o ființă cu Tatăl”. Esența Fiului ar fi identică (homousios) cu a Tatălui, iar nașterea sa din Tatăl ar fi dintotdeauna, ceea ce înseamnă că Tatăl n-a existat vreodată fără Fiul. Discipolii lui Arius s-au separat apoi în două grupuri: unii care susțineau că nimic nu e comun între Tatăl și Fiul (eunomienii), alții care susțineau că Fiul are o esență asemănătoare cu a Tatălui (homeenii). Disputa ariană nu s-a sfârșit cu Sinodul I Ecumenic, deoarece arianismul a fost adoptat de către urmașii împăratului Constantin cel Mare, Constanțiu (353-362) și Valens (364-378) care i-au combătut pe partizanii Crezului de la Niceea.

Arianismul a influențat profund viața bisericească multe veacuri de-a rândul (fiind promovat în ziua de azi de secte ca [Martorii lui Iehova](#), de exemplu). Arianismul a fost un mod rațional-omenesc de înțelegere a creștinismului.

NESTORIANISMUL Doctrină susținută de patriarhul Nestorius al Constantinopolului (380-440), care atribuia lui Iisus Hristos două persoane: una umană (omul Iisus) și una divină (Logosul, Cuvântul, Hristos). Natura umană este distinctă și independentă; de aceea în Iisus Hristos au existat două subiecte.

Nestorianismul a fost condamnat de Sinodul Ecumenic de la Efes (431) pentru că refuza Mariei titlul de *Născătoare de Dumnezeu*. Pentru Nestorie, firea umană a fost nu numai completă și independentă, compusă din trup cu suflet și din intelect/voință, ci a avut și Ego-ul ei propriu, care se păstrează împreună cu persoana Cuvântului. Unirea n-ar fi decât o simplă asociere a celor două persoane, corespunzătoare celor două firi. Încercând să soluționeze logic prezența lui Iisus în chipul omenesc, Nestorius ajunge să formuleze ideea unei a treia persoane, persoana unirii, care le leagă pe celelalte două și care propovăduiește, face minuni, mănâncă alături de apostoli și ucenici. O consecință a nestorianismului este faptul că nu mai recunoaște în Maria pe Maica Domnului, care pentru această concepție este *Născătoare de Iisus* și nu *Născătoare de Dumnezeu*, cum afirma Biserica. Nestorius susținea că în Iisus Hristos au existat două persoane: persoana divină a Fiului lui Dumnezeu, născut din Dumnezeu-Tatăl și persoana uman-istorică, cu care s-a născut din Maria. Concepția nestoriană era că Maria n-a născut pe Dumnezeu (Fiul este Dumnezeu), ca să merite să fie numită *Născătoare de Dumnezeu (Theotokos)*, ci doar pe Hristos-omul, propunând astfel denumirea de *Hristotokos*. Nestorianismul a fost combătut la Sinodul III din Efes.

MONOFIZISMUL [l.gr. mono-physis = o singură fire]. Teza predicată de Eutih (378-454), un monah respectat din Constantinopol. El afirma că Iisus Hristos nu are decât o singură fire (*monophysis*), cea divină care a absorbit firea umană. Eutih refuza distincția dintre *hypostasis* (ipostas, persoană) și *physis* (natură, fire), spunând că dacă Iisus Hristos e o persoană, el nu poate avea două naturi. Monofizismul era încurajat de formularea lui Chiril din Alexandria, care a apărat formula: „unică este natura (physis) întrupată a cuvântului dumnezeiesc”. În fața acestei teze, Sinodul de la Calcedon (451) vorbește de realitatea integrală a Fiului care are o singură persoană în două naturi. Cele două firi, dumnezeiască și omenească, își păstrează integritatea lor, dar sunt unite într-un singur ipostas.

Una din formele sub care a circulat după Calcedon teza lui Eutih este monofizismul severian sau moderat, propus ca o formulă de reconciliere între calcedonieni și necalcedonieni, de către Sever, patriarh de Antiohia (512-538). Monofiziții susțineau deci că firea omenească luată de Hristos la întrupare a fost absorbită de firea sa dumnezeiască și a dispărut asemenea unei picături de apă în imensitatea mării. După unii monofiziți, Iisus Hristos n-ar fi avut un trup omenesc real, ci un trup aparent, cum învățau docheții. Consecința concepției monofizite este că, dacă Iisus Hristos nu are pe lângă firea lui divină și o fire omenească adevărată, atunci dispăre întreaga operă de răscumpărare/mântuire a omului. Numai Fiul lui Dumnezeu, devenit om adevărat, poate duce neamul omenesc la mântuire. Doar prin întruparea Sa, Dumnezeu a putut îndumnezei firea omenească cea căzută. Dumnezeu s-a făcut om, ca să facă pe om Dumnezeu. Doctrina ortodoxă referitoare la firile din persoana lui Iisus Hristos învață că sunt două la număr, divină și umană - diefizism, unite într-o singură persoană divino-umană.

Dezbaterile de la Sinodul Ecumenic de la Calcedon au fost aprinse, conturându-se trei tabere: cea care susținea două firi unite și neconfundate în persoana lui Hristos (hotărârea finală ortodoxă a Sinodului), cea monofizită a lui Eutih și o a treia, intermediară, bazată pe opiniile interpretabile ale lui Chiril din Alexandria (bisericile egipteană coptă, armeană și etiopiană din ziua de azi).

APOLINARISMUL Teza poartă numele celui ce a susținut-o, Apolinaris, episcop de Laodiceea (mort în anul 390). Aceasta concepție neagă prezența unui suflet uman în Iisus Hristos. Apolinaris afirma că Iisus Hristos este complet diferit de noi, fiind asemănător nouă doar la suprafață. Deoarece trupul omenesc nu poate exista prin el însuși, are nevoie de un principiu animator în om. Acest rol îl joacă sufletul, dar în cazul lui Iisus, sufletul său a fost înlocuit de Logosul divin numit Hristos. Logosul e principiu de viață, atât al fizicului, cât și al psihicului tuturor viețuitoarelor. Trupul lui Iisus a fost vitalizat temporar prin Hristos, nu prin suflet rațional uman obișnuit. Astfel, Iisus nu a avut suflet rațional, minte și voință.

Învățătura despre Sfânta Treime fusese statuată la Niceea în anul 325, dar ce însemna această Treime în mod precis era încă subiect de dezbatere. Astfel, apolinarismul a fost și el o formă de monofizism, alături de învățătura lui Eutih cea combătută la Niceea.

Biserica nu a acceptat această învățătură, deoarece concluzia era că Iisus ar fi avut o umanitate anormală, El nu ar fi trăit pe pământ ca om adevărat. Hristologia apolinaristă, prin concluzia ei că Iisus nu a avut o fire umană obișnuită, revenea parțial la arianism.

Principalii părinți care au combătut această erezie au fost Sfântul Vasile din Cezareea și Sfântul Atanasie din Alexandria, care a și condus un sinod local care a respins erezia în anul 362. Erezia a fost respinsă și la Sinodul de la Constantinopol, la anul 381.

MARCIONISMUL Numele vine de la Marcion, originar din Asia Mica, stabilit la Roma către anul 140, unde, sub influența gnosticizmului lui Cerdon, dezvoltă propriul lui sistem pe baza unor texte din Epistola către Galateni, despre Dumnezeu celor două Testamente și despre canonul biblic. După Marcion, există doi dumnezei: un dumnezeu inferior, imperfect, al Vechiului Testament, care a creat lumea, a dat Legea Mozaică și a inspirat profeții, care se mânie și se răzbuună (legea talionului) și un dumnezeu superior al Noului Testament, perfect, Tatăl lui Iisus Hristos, un dumnezeu al iubirii, milei și iertării. Între cei doi dumnezei, cel creator și cel răscumpărător, nu există legătură. Nici între Mozaism și Creștinism. Materia este rea, de aceea Marcion recomandă ascetismul riguros. Pentru a susține ideile sale, el stabilește propriul său canon: Evanghelia după Luca, epistolele pauline, fără Timotei și Tit, din care elimină ideile iudaice.

Prin scrierile lui Tertulian și nu numai, Biserica a condamnat ideile lui Marcion care a fost excomunicat în anul 144 d.H.

MANIHEISMUL Teză dualistă propagată de „prorocul” persan Mani (216-277) care, pretinzând a fi în posesia unor revelații secrete, se considera a fi ultimul trimis, întruchiparea fizică a Paracletului. Maniheismul susținea dualismul radical ontologic între cele două principii eterne, Binele și Răul, care se opun, în cursul istoriei, într-o confruntare fără sfârșit.

Organizată ca o nouă religie, religia luminii, având cărți, cult și ierarhie, mișcarea maniheistă s-a răspândit rapid în zonele de limbă siriacă, ajungând să aibă discipoli până în îndepărtata Chină. La un moment dat a fost principalul curent care contesta creștinismul ortodox, între veacurile trei și șapte. Curentul a supraviețuit mai mult în răsărit decât în apus, ultimele urme existând în China în veacul al XV-lea.

PELAGIANISMUL Curent din veacul al cincilea, care învăța că păcatul strămoșesc nu a afectat firea omenească, aceasta putând alege între a lucra răul sau a lucra binele, fără ajutorul lui Dumnezeu. Numele ereziei vine de la ascețul britanic Pelagius (354-440). Esența învățăturii acestuia afirma că oamenii se pot mântui prin propriile eforturi, în urma unei alegeri conștiente, deși tot el accepta prezența harului lui Dumnezeu în fiecare faptă bună.

Apărând învățătura Bisericii, Fericitul Augustin merge prea departe. Susținând necesitatea absolută a harului divin, el afirmă că voința omului este atât de slăbită și neputincioasă din cauza păcatului strămoșesc, încât nu poate face, fără ajutorul lui Dumnezeu, decât fapte rele. Tot lui îi aparține ideea că Dumnezeu nu vrea ca toți oamenii să se mântuiască, ci numai unii. Cei ce se mântuiesc, e pentru că harul divin i-a ales spre mântuire din veci sau i-a predestinat să scape de osândă. Cei sortiți osândirii rămân în numărul celor pierduți pentru vecie, fără șansă de întoarcere.

PNEUMATOMAHISMUL Erezie apărută în a doua jumătate a veacului al patrulea. Dacă Arius nega Dumnezeu Fiului, acum Macedonius (întemeietorul sectei) nega dumnezeirea Duhului Sfânt.

În anul 342, arienii au susținut candidatura lui Macedonius la scaunul de patriarh de Constantinopol, ceea ce i-a și reușit cu ajutorul împăratului Constanțiu. În noul rol, Macedonius a luat niște hotărâri controversate și a instituit o politică de forță împotriva criticilor săi. Acestea au culminat cu depunerea sa din scaunul patriarhal, moment în care l începe să țeară erezia prin care contesta dumnezeirea Duhului Sfânt.

Primul care s-a ridicat împotriva pneumatomașilor a fost Vasile cel Mare. Vasile a arătat că Duhul Spirit este de aceeași demnitate cu Tatăl și cu Fiul. El este egalul, nu inferiorul acestora. Așa cum fără un Hristos întrupat ca om mântuirea oamenilor ar fi imposibilă, așa și fără un Duh Sfânt, înțeles ca fiind de aceeași ființă cu Fiul și cu Tatăl. Dacă Hristos și Duhul Sfânt sunt creații, atunci și noi rămânem închiși în planul creat, coruptibili și muritori.

Mișcarea a fost combătută la Sinodul II Ecumenic de la Constantinopol în anul 381. Dacă problemele trinitare s-au rezolvat la primele două Sinoade, problema hristologică, privind raportul firii divine și raportul firii umane din persoana lui Iisus, a fost discutată pe parcursul a patru Sinoade Ecumenice.

MONOTELISMUL Controversă hristologică care a apărut în veacul al VII-lea. Teologii vremii dezbăteau dacă Hristos a avut o dublă energie și o dublă voință, cu toate că Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon stabilise că fiecare din cele două naturi ale lui Iisus își păstrează toate însușirile și caracteristicile. Astfel, monotelismul a apărut ca o prelungire a monofizismului. A fost eliminat odată cu venirea la domnie a lui Constantin Pogonat. Acesta, dorind să restabilească pacea și înțelegerea în Biserică, a convocat Sinodul VI Ecumenic unde s-a hotărât că nu se poate admite ca Dumnezeu și firea omenească a lui Iisus Hristos să fi avut o singură și aceeași lucrare.

ICONOCLASMUL Ultima mare mișcare cu care s-a confruntat Biserica a fost Iconoclasmul. Pornind de la interdicția idolilor (susținută de Vechiul Testament), iconoclaștii militau pentru eliminarea icoanelor din cultul bisericesc. Ei argumentau că dumnezeirea nu poate fi redată prin mijloacele picturii și icoanelor, de aceea în icoană s-ar putea reprezenta doar firea omenească a lui Iisus Hristos. Iconoclaștii recunoșteau drept singura icoană a lui Dumnezeu numai Euharistia.

Dezbaterea pe tema icoanelor a căpătat în unele momente accente dramatice, cei ce susțineau icoanele fiind bătuți, prigoniți, alungați și omorâți de către iconoclaști. În timp, cele două tabere au căpătat pe rând înțâietate în funcție de cine se afla pe tronul Imperiului, lucrurile trecând de la extrema zugrăvirii bisericilor pentru a acoperi icoanele la extrema inflației de icoane făcătoare de minuni.

Iconoclasmul a fost combătut pe parcursul a două Sinoade Ecumenice, cel de-al Cinci-Șaselea de la Trulan (692) și al Șaptelea Ecumenic (787), la care s-a și formulat învățătura deplină despre icoane. Învățătura ortodoxă despre icoane respinge ideea identificării icoanei cu arhetipul, adică de-o-ființimea cu el, deoarece însuși cuvântul grecesc *eicon* înseamnă chip, adică reflecție a arhetipului și nu arhetipul însuși. Dacă între icoană și arhetip nu există deosebire, atunci ea nu ar mai fi chip al arhetipului, ci arhetipul însuși. De aceea, nici Euharistia nu poate fi icoană, pentru că ea este însuși arhetipul, deci

identică cu el și astfel se contrazice însăși semnificația icoanei. Potrivit învățaturii ortodoxe, icoana este dovada întrupării lui Dumnezeu.